

TÉLEN IS NYÍLÓ VIRÁG

Szöveg: Mészely Zita
Fotó: Földházi Árpád

Hiába a februári hideg, Tard ilyenkor is virágba borul. A Matyodesign műhelyében a szülőfalujába visszatérő fiatal vállalkozó és a gyermekkoruk óta varró asszonyok egyszerre éltetik és újra is értelmezik a híres matyó hímzést.

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon innen, az Óperenciás-tenger felénk eső oldalán, egészen pontosan Matyóföldön volt egy leány. Ez a leány nagy boldogságban és legalább akkora szerelemben élt a kedvesével egészen addig a percig, amíg a fiút váratlanul el nem rabolta az ördög. A menyecske egyik réműletből a másikba esett, rimáncodott az ördögnek, hogy adja vissza neki élete párját, ám az csak egy feltétellel ígérte oda a legényt: a rét legszébb virágait kérte cserébe. Ezzel nem is lett volna gond, ha nem éppen tél közepén járt volna az idő. A menyecske

hiába szelte át a vidéket, ásta a jeges földet, egy hóvirágot, annyit sem talált. Ám ahogy búslakodott, hirtelenjében támadt egy ötlete. Összegyűjtötte a falu összes színes fonalát, és egy fehér kötényt telehímzett a tavasz legkáprázatosabb virágaival, s ezt a kelmét vitte el az ördögnek. A színompás ruhadarab és a leány fondorlatossága megtetszett az ördögnek, ezért jutalmul visszaadta a legényt a menyecskéjének.

A hímzett köténynek hála, nemcsak boldog befejezés kerekedett, hanem a legenda szerint így született meg a matyó hímzés is. S nem a történetbeli lány az

A népviseletbe öltözött, asszony egyike azon keveseknek, akik még a tardi, keresztzemes technikát alkalmazzák. Tudását be is mutatta lapunknak a helyi tájházban szervezett hagyományörző bemutatón. Később inkább a laphímzéssel készült motívumok váltak ismertté, és vonultak be matyó hímzés néven a öztudatba. A Matyodesign is az utóbbi módszerrel dolgozik

*„Tard nekem mindig
a szabadságot jelképezte”*

egyetlen, akinek a keze munkája marandó nyomot hagyott a különleges, három településre, Mezőkövesdre, Tardra és Szentistvánra jellemző viseleten. Noha a matyó hímzés már a 19–20. század fordulóján is ismert volt, nem lehet szó nélkül elmenni Kis Jankó Bori mellett, aki a huszadik század első felében az egyik leghíresebb mintáiról asszonyként felvirágoztatta a hímzést, díszesebbé, gazdagabbá tette a motívumkészletét, sőt ő alkotta meg a híres matyó rózsza legtöbb variációját is.

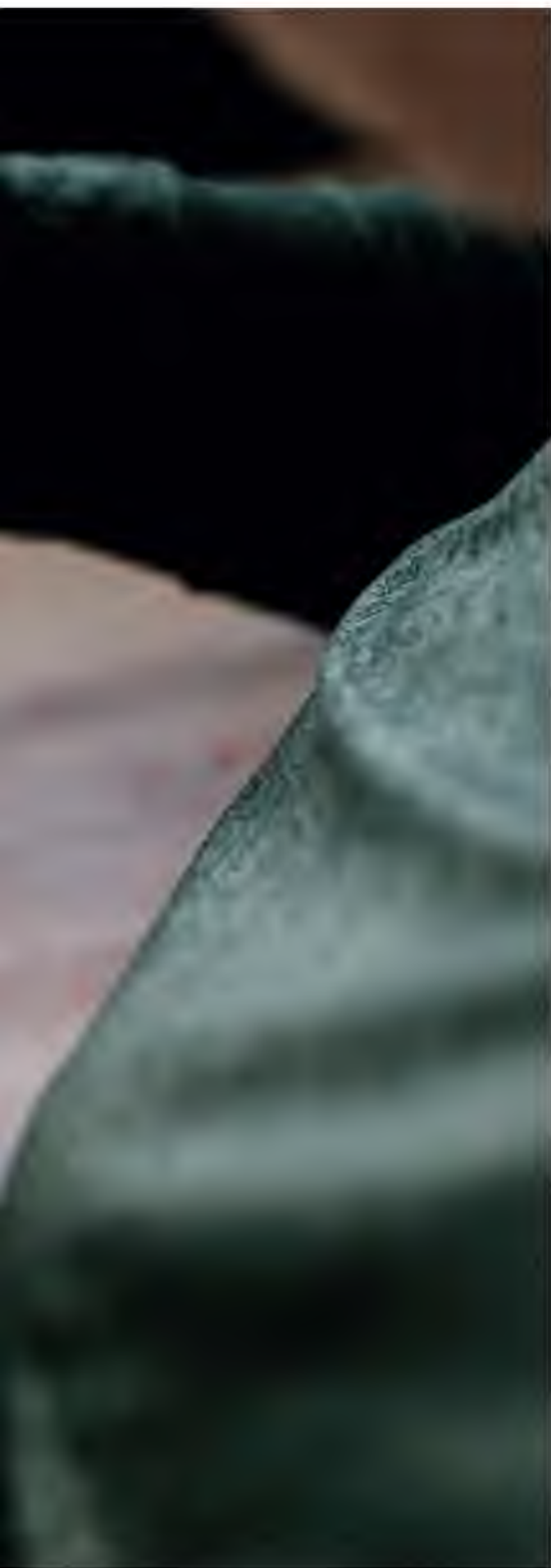
Anyáról leányra szálló tudás, hagyománytisztelet, szabálykövetés és néha egy kicsi vagy annál valamivel nagyobb újító szellem – ezek az összetevők segítettek a matyó hímzés fennmaradását és fejlődését. S ezek a dinamikák – igaz, változó módon – ma is érezhetők. Erről rögtön meg is bizonyosodunk, ahogy beérünk a Mezőkövesd szomszédságában lévő, ezerfős Tardra. Az út egyik oldalán áll a templom, benne az oltárterítőt huszonöt évig hímezték a helyi asszonyok. Ráadásul nem is akárhogyan. Kereszt-szemes hímzéssel varázsolták a vászonra a virágmotívumokat, hiszen ez a legősibb matyó technika, a tardi – állítják öntudatosan a helyiek, élesen megkülönböztetve magukat a másik két matyó településtől. Alig pár lépésre innen, az út túloldalán gyönyörűen felújított, hófehér parasztház tűnik ki a falusi épületek sorából. Ez a Matyodesign otthona. Szemben vele szintén felújított parasztház a márka alapítójaé, Váczi Rozié. Ő az előbb említett, újító szellemiségű nők közé tartozik. Rozi és csapata a mezőkövesdi fektetett hímzéses technikát és motívumrendszert tovább- vagy újragondolva olyan matyó mintás ruhákat készít, amelyek a hétköznapiakban is büszkén viselhetők, amelyek a divatos slow fashion irányzatban is megállják a helyüket, s amelyekért sorban állnak a turisták a felső kategóriás ajándékboltokban – legalábbis a világvándormentes időkben, amikor vannak. A márka a honlap számlálója szerint így is több mint hatvanhatezer eladott kézzel hímzett terméknel jár.

Hogy pattan ki valaki fejéből, hogy a több száz éves matyó motívumokat

– amelyeket legtöbbünk csak túldíszített formában, alacsony minőségű terítőkön lát a népszerű látogatóhelyek közelében – mai formába öntse, és pólóra, poncsóra, pulóverre, ruhára varrva árulja? A márka alapítóját kérdezzük, aki épp megszabadul terepmintás kabátjától, hogy láthatóvá váljon kék, hímzéses felsője, ahogy a kinti hidegből az épület egyik, színes ruhákkal teli helyiségébe érünk.

Mint kiderül, a válaszhoz a nyolcvanas évekig kell visszanyúlnunk. Rozi szülei ekkor döntöttek úgy fiatal pedagógusként, hogy vidéken próbálnak szerencsét. A családi legenda szerint tizenegy falut jártak végig, míg végül Tard határába értek. Itt egy lovas kocsi-ra kéredeztek fel, amely a templom előtt rakta le őket. Oda belépve a férj megkérdezte a harangozó asszonyt, kipróbálhatná-e az orgonát. Mikor az megengedte neki, a férfi felment a karzatra. „Ahogy elkezdett játszani, mindketten tudták: ez lesz az otthonuk” – meséli a szüleitől hallott történetet Rozi. Ám a tardi életről neki nem sok emléke van. Épp csak ötéves volt, mikor a fővárosba költöztek, igaz a szüneteket mindig a faluban töltötték. „Arra emlékszem, hogy Tard nekem mindig a szabadságot jelképezte – nosztalgizálok, majd így folytatja: – A matyó kultúra azonban számomra olyan természetes volt, hogy el kellett mennem innen ahhoz, hogy felnőtt fejjel rácsodálkozhassak az itt rejlő kincsekre, a bennük rejlő szépségre és energiára.” Ez a rácsodálkozás harmincévesen történt meg, amikor első gyermeke születése után visszajöve a faluba azon gondolkodott, mivel lephetné meg a kislánya apukáját születésnapja alkalmából. „Akkor jutott eszembe a matyó hímzés. Megkértem a drága Teri nénit, az öcsém dadáját, hogy vigyen fel egy szép motívumot egy pólóra. Mikor kész lett, baromi lelkes lettem, én is szerettem volna ilyet, és a felsőt látva a budapesti ismerősöktől, kollégáktól is sorra érkeztek a hasonló visszajelzések. Így született az ötlet.”

A Budapesten szerzett tapasztalat és hozzáállás a fővárosi kereslettel,

*„Látom a helyi nőkben
az akarást, ők tényleg sosem
tétlenkednek”*

illetve a falusi asszonyokkal, a tudás birtokosaival való kapcsolat lehetővé tette a márka elindulását. Építőkockáról építőkockára lett az első pólóból vállalkozás. Rozi kezdetben a budapesti ruhásszekrényében tárolt darabokat időről időre meghímezte Tardon, hogy aztán a kész áruval térjen vissza. „Ekkor még egyáltalán nem gondoltam rá, hogy ebből meg tudnék élni. Azt képzeltem, hogy csupán közvetítő szerepet fogok játszani a budapesti kereslet és a Tardon rejltő tudás között, ezzel adva vissza az asszonyoknak valamit abból, amit születésemtől fogva kaptam tőlük. Ami végül létrejött, az valami csoda! Sokan dolgoztunk azért, ami ma itt van. Együtt fejlődtünk, nőttünk.”

A Matyodesignnak ma már huszonhét környékbéli nő hímez. A többnyire idős asszonyok heti egyszer elviszik a hímeznivalót, majd rákövetkező héten

visszahozzák az elkészült ruhát. Az ez után kapott fizetés nagyon jól jön nekik a nyugdíj mellé. A Matyodesign irodája is Tardon üzemel, ami szintén munkalehetőség az ittenieknek. Ráadásul ahogy Rozi mondja, neki sem mindegy, hogy egy fővárosi varrodának vagy egy helyi asszonnak ad feladatot, az itt végzett munkától pedig a márka is önazonosabbá válik. „Nem beszélve arról, hogy az itteniek gyönyörűen dolgoznak. Látom a helyi nőkben az akarást, ők tényleg sosem tétlenkednek. Jó ilyen helyre behozni a fényt, mert az emberek jönnek a fényre, és ha jönnek, onnantól mehetünk együtt, hogy ez a fény még szélesebb körben világítson” – festi le szemléletes metaforával tapasztalatait a vállalkozás vezetője. Mostanában még jobban belelát a helyiek életébe, hiszen a járvány miatt maga is Tardra költözött, és még nagyobb energiával

A Matyodesign a koronavírus-járvány alatt kieső bevételt elsősorban maszkkészítéssel próbálja pótolni. Az anyagokra kerülő motívumok a Remény virágai nevet kapták, bízva abban, hogy a megpróbáltatások hamarosan véget érnek

Vácsi Rozi nemrégiben létrehozta vállalkozása új lábát, a Matyodesign Tourt, ahol a látogatók egy napra részesei lehetnek a hímzőasszonyok életének. Felpróbálhatják a hagyományos népviseletet, bepillantást nyerhetnek a varrás és a tészta készítés rejtelmeibe

szövi a márkával kapcsolatos terveit. „Tanulnom kell még a falusi tempót, az itteni korlátokat, de itt olyan távlatok vannak, amilyenek Budapesten nincsenek, és feladat is akad bőven” – mondja.

A sok tennivaló közül az egyik az utánpótlás megtalálása. A most hímző asszonyok közül többen már tíz éve itt dolgoznak, de sajnos ők sem lesznek fiatalabbak, a most középkorú nők pedig még ha tudnak is valamelyest hímezni, a gyerekeiket már kisebb eséllyel tanítják meg a technikára. „Talán ha a hagyomány kedvéért nem is, az itt

nyíló munkalehetőségért többen ragadnak majd tút, ami a matyó kultúrának is jót tenne” – jelenti ki bizakodva Rozi.

Ez a folyamat meg is elevenedik előttünk, ahogy átmegyünk a parasztház másik helyiségébe, ahol Marika és lánya, Barbara éppen – mivel járvány lévén erre van a legnagyobb kereslet – matyó mintás maszkokat készít. Miközben megmutatják, hogy néz ki a folyamat a varráson, a minta felrajzolásán, azaz a drukkózáson át a hímzésig, majd a csomagolásig, megtudom, hogy Marika közel kilenc éve kezdett bedolgozni

„Az a missziónk, hogy valahogy megtartsuk ezt a hihetetlen értéket”

a Matyodesignhoz, nyugdíjba vonulása óta pedig még aktívabban részt vesz az itteni folyamatokban. A hímzés fiatal kora óta a kezében van, hiszen mikor az egyik közeli faluba, Cserépváraljára ment férjhez, az anyósa beavatta a technika rejtelseibe. A környéken rengeteg varroda volt, az asszonyok zöme ott vállalt munkát, így a hímzés természetesnek számított. Mára azonban megfakult ez a tudás. „Én ki sem mondtam az iskolában, hogy tudok hímezni. Cikinek számított. Ha a virágos ujjú pulcsimról kiderült, hogy én díszítettem, csak néztek” – erősíti meg a generációs különbségről hallottakat a huszonkilenc éves Barbara, aki bő egy éve állandó munkatárs itt. Sok kortársával ellentétben ő még megtanulta édesanyjától a technikát, s mivel a faluban kevés a társaság, mostanában pedig nem is igen lehet hová menni, hát vele együtt hímez. „Általában este fél tizenegyig hímzünk. Szeretjük ezt a munkát, jó érzés, hogy van mit tenni, ami ki is kapcsol” – meséli, majd az is kiderül, micsoda energia van egy-egy ruhadarabban. „Egy pólót nekem két délután kihímezni, ugyanennyi idő alatt két maszkot készítek el, de anya fél nap alatt akár két poncsót is kidíszít” – tudjuk meg.

A fiatalok bevonása nem csak az utánpótlás miatt válik a márka hasznára. A Matyodesign noha a matyó mintákra épít – mint egykor Kis Jankó Bori –, bátran hozzájuk is tesz. Ez jelenti akár a nem hagyományos színek használatát, akár az olyan váratlan elemek beemelését, mint a matyó virágok között repdeső kolibri. A fiatalok könnyebben fogad-

ják ezt, mint a hagyományos szín- és motívumvilágon nevelkedett asszonyok. „Más színekkel is dolgozunk egyszerűen azért, mert például egy sárga poncsóhoz az okker árnyalat passzol. Aki a megszo-
kotthoz ragaszkodik, annak ez először nehéz, máskülönben nagyon szép” – magyarázza Barbara. Ezután Marika elővesz egy tradicionálisan hímzett pulcsit is, hogy megmutassa, mit is jelent a hagyományos. „Szigorú szabályok vannak. Hagyományosan öt színt használunk, mindnek külön jelentése van. A matyó rózsza mindenképp háromszínű, kívül piros vagy bordó, azzal csak kék érintkezhet, aztán a kéket a virág belseje felé haladva a sárga, majd a bordó vagy a lila követi. A virágok közül a rózsza, a tulipán, a margaréta és a nefelejcs igazán matyó.”

Mindezzel persze Rozi mint tardi születésű lány maga is tisztában van, de mint mondja: „Mély tudással, alázattal és tisztelettel nyúlunk a matyó mintákhoz, és mivel ez az alapbeállítódásunk, merünk rugalmasak lenni. Az a missziónk, hogy valahogy megtartsuk ezt a hihetetlen értéket. És ne csak megtartsuk, hanem olyan öltözetbe, keretbe tegyük, hogy a mai világ megértse, használni tudja, és méltó módon viselje.”

Beszéljünk akár hagyományos vagy újító színekről, tardi vagy mezőkövesdi technikáról, ártani nem árthat, ha használjuk és viseljük ezeket a motívumokat, vagy ha legalább van a szekrényünkben egy matyó mintás póló, pulóver, kötény vagy akár egy virágmotívumokkal telelakott maszk. Már csak a szereteteink védelme érdekében is. ■